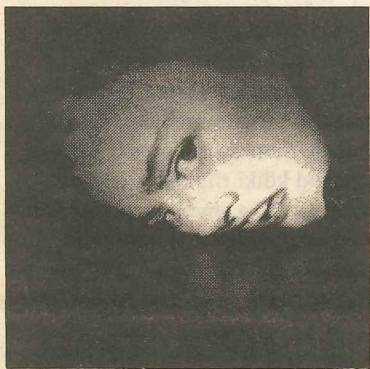

ELEKTROONILISE KUNSTI MANIFESTATSIOON

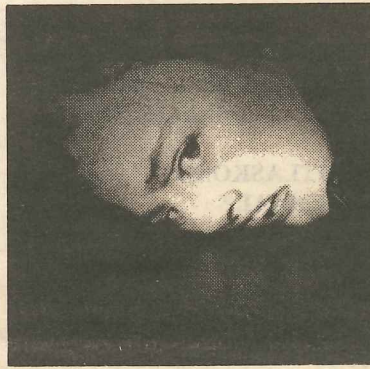
MEEDIAKUNSTI
SOOME KAASAEGSE KUNSTI
MUUSEUMI KOGUDEST

Viimaste aastate muutused eesti kunstis on publikut ja arvustajaid elektrooniliste väljendusvahenditega juba harjutanud. Kui mõned aastad tagasi oli videomonitor galeriis atraktiivne ja kunstniku organiseerijavõimeid tõestav objekt, mis äratas tähelepanu juba asjana iseeneses, siis praegu suudetakse süüvida ka videovahendiga esitatavasse, sõnumisse, mida kunstnik edastada püüab. See on loonud võimaluse eristada neid, kelle kasutatud uus meedium ka midagi uut ütlevana ja mediceerivana tööle on rakendatud, ning neid, kelle ideed võidaksid rohkem traditsioonilise vahendi kaudu esitatuna. Väljendun võibolla pisut eksalteeritult, kuid seda tõdemust ei saa siiski endale hoida: tegemist on suurejoonelisima meediakunsti näitusega Eesti pinnal, mitte ainult teoste sisu ja kvaliteedi vaid ka tähenduse poolest. See kunst on aja, kriitikute ja publiku proovi juba läbi teinud, see on institutsionaliseeritud, ajaloo

annaalidesse kantud. Selles mõttes on see surnud kunst, see ei võitle oma eksistentsi eest, ei otsi endale kohta, kuid võibolla nii ongi hea. Eesti on paratamatult rahvusvaheliste suundumuste järel käinud, meid on alati painanud, mis on hea kunst ja mis mitte. See on põhjustanud mitmeid absurdseidki vaidlusi, veidrat üksteise mustamist ja sama imelikku eneseupitamist. Vahel on püütud oma loomingu mõistmist lausa piisonliku jõuga kehtestada. Kuni see kunst ei ole rahvusvaheline, võivad siin tiigis õnnestuda mis tahes avantüürid. Kuid tagasi näituse juurde. Võib tõdeda, et soomlased püüavad muu hulgas ka soome asja ajada. Ühes pakendis selliste elavateks klassikuteks saanud rahvusvaheliste nimedega nagu Bill Viola, Dara Birnbaum, Martha Rosler (ka kriitikuna tegev), Bruce Nauman, Gary Hill, Jenny Holzer, Bill Seaman jt. on mitmed soomlased (Marikki Hakola, Milla Moilanen, Pekka Nevalainen, Marjatta Oja), kelle teosed ei ole haagitud prominentsemate sappa sugugi mitte spekulatiivsete kavatsustega. Need sobivad kahtlemata sellesse seltskonda ja on seda kindlasti väärt. Oma rõõmuks leiame näituselt ka eestlase Jaan Toomiku töö. Soomlased ajavad ka eesti asja, iseküsimus, kas näitus ka mujal näitamist leiab. Meie ette tuuakse tükike kunstiajalugu. Võib märgata, et elektroonilise kunsti lugu on üllatavalt pikk. Näitus haarab peamiselt viimast kolmekümmet aastat, kuid ulatub tegelikult sajandi algusesse. Sellele kunstile võib anda ühise nimetaja "ajaline", mis tähendab eelkõige ajadimensiooniga täiendatud

kujutatav kunst. Kuid loomulikult ei ole küsimus ainult selles, et maalikunstile on ajaline telg juurde pandud. Alljärgnevalt olgu esitatud kolm vaatenurka, mille valguses võiks sellist kunsti vaadata. Täpsemini öeldes oleksid need sellise kunsti päritolu ja tekke tõlgendamise kolm võimalust. Kõigepealt selle sajandi kunsti ja kogu kultuuri arengu ja muutumise olulisem mõjutaja — tehnoloogia. Tuleb meenutada futurist, nende masinamaailma-vaimustust, mis ka maalikunstis väljendus. Futuristide maalides on "aeg" juba kohal, selle ajalise telje mõttes, millele oli asetatud ühe ja sama maalil kujutatud eseme või figuuri visuaalne olek. Paratamatult oli tehnoloogiast mõjutatud ka avangardfilm ja filmikunst tervikuna. Teine olulisem ajalise ja multimediaalse kujutava kunsti arengu tõukejõud on kunstide konvergents, eri kunstivaldkondade ühinemine, üksteise poole liikumine ja läbikasvamine. Tuntavamalt jääb selle algus 1950.—60. aastatesse. Televisiooni teke ja areng muutub sellel perioodil määravaks. TV on ju samuti konvergentne meedium. 60ndad jäävad ka oluliseks videokunsti tekke juures, nagu viimast on kombeks mõista praegu. Osaliselt sündis videokunst siiski televisiooni kui massidele orienteeritud ajuloputusliku meediumi ja kunstnike sõltumatu ning kriitilise hoiaku konfliktist. Kunstnikud vastandasid end TV lineaarsele, puisele, huumorivaesele ja pidulikule kommunikatsioonidiktaadile iroonia, visuaalsete eksperimentide ja šokeerimisega. Alahinnata ei saa ka Fluxuse liikumise osatähtsust ja

mõju. Videokunstiga seoses ei olegi küsimus ainult nõndanimetatud konfliktis, vaid selles, et püüti hõivata ja vallutada televisioon kui uue kunstimõtlemisega asustamata ruum. Ja see ei toimunud ainult kavatsuses parandada TV-meediumi visuaalset osa, et luua uusi dekoratiivseid ja peibutuslikke struktuure jms. Pigem oli ahvatlus meediumisse tungimiseks peale juba nimetatud uue loomekeskkonna ka uus kommunikatsioonivahend, visuaalsete ideede edastamise uus viis. Nagu aeg on näidanud, on see viis ja vahend arenenud uue kommunikatsiooni täiesti iseseisvaks kunstivaldkonnaks — kommunikatiivseks kunstiks. Sellele vihjab ka näituse kuraator Perttu Rastas kataloogi eessõnas, meenutades Nam June Paiki telekommunikatiivset kunstiprojekti "Good Morning Mr. Orwell" Pariisi ja New Yorgi vahel 1984. aastal. Üks analoogiline satelliitprojekt sündis juba 1977. a. Kasseli "Documenta" ajal. Muidugi, võiks arvata, et kommunikatiivse kunstiga, vähemalt kommunikatiivsuse tähenduses, tegeldakse ju iga päev, saates fakse, e-maile ja võibolla ka pilte võrgu kaudu teise linna või kontinendile. Kuid asi on loomulikult ka kontekstis ja kommunikatsiooni tähenduses. Iga mehe pintsli tõmmet ei vääristata kunstiajaloo annaalides, nagu ka igaühe kommunikatiivne akt ei muutu kunstiekspertide arutelu teemaks. Kolmas moment, mis on määrav praeguse elektroonilise kunsti puhul, on üleminek analoogsete vahendite juurest digitaalsete juurde. See on puudutanud ka vanu videotegijaid. Osa nendest ongi

õieti kolinud üle uude interaktiivsust võimaldavas tehnoloogiasse, produtseerides videosid, CD-ROMe või teostades internetiprojekte. Näitusel võib näha feministliku kunstniku Christine Tamblyni viimastel aastatel laineid löönud CD-ROMi ja naiskunstnike ühenduse VNS-Matrix kübermängu paroodiat. Lõpetuseks tahan selle näituse külastamist kõigile tungivalt soovitada, kuna tegemist on ju lõpliku kvaliteedi manifestatsiooniga. Ka kollane kataloog, mille omanikuks soovitsin saada, on sisukas, pealegi esimene eestikeelne elektroonilise kunsti ajalugu käsitlev põhjalik väljaanne.

RAIVO KELOMEES

P. S. Üllatusega lugesin Kultuurimaast Ants Juske sama näitust puudutavas artiklis, et pressikonverentsile "oli tulnud skandaalselt vähe ajakirjanikke ja kriitikuid". Huvitav, kuidas saakski tulla sündmusele, mille toimumisest keegi teada ei anna?